

הארץ

לי ירון 10.02.2017 02:43

מנכ"ל הביטוח הלאומי: בלי מלחמה באי־שוויון, תקום מחאה חברתית אלימה

המחאה החברתית הבאה תהיה אלימה, נתוני האבטלה משקרים ומי שנולד עני גם יישאר כזה. שלמה מור יוסף עוזב את תפקידו כמנכ"ל הביטוח הלאומי ומפנה חצי ביקורת, אך גם מודה כי במוסד בראשותו יש עדיין בעיות רבות

האי־שוויון בישראל עלול לעורר מחאה חברתית נוספת ואלימה הרבה יותר, נתוני האבטלה הנמוכים שבהם מתגאה הממשלה תחת כל עץ רענן לא מספרים את כל הסיפור, וילד שנולד עני כנראה יגדל להיות עני. הדברים הללו אינם מופיעים בפרסומים של ארגון חברתי או של חבר אפוזיציה לוחמני. הדובר הוא מנכ"ל הביטוח הלאומי שלמה מור יוסף, שרגע לפני עזיבתו את התפקיד, בשבוע הבא, אומר ל"הארץ" כי אם לא יחול שינוי דרסטי בסדר העדיפויות של המדינה — בעוד עשור, אחד מכל ארבעה ישראלים יהיה מתחת לקו העוני.

כשמור יוסף, בן 66, נכנס ללשכתו באביב 2012 כמנכ"ל בית החולים הדסה לשעבר, הוא כבר ידע דבר או שניים על מערכות הבריאות והרווחה. זו היתה תקופה טעונה. רוחות המחאה החברתית הגדולה של הקיץ הקודם עוד לא שככו לחלוטין. מאז חלפו עוד חמש שנים וההמונים כבר לא מציפים את הרחובות והכיכרות ברחבי הארץ, אך אין לו ספק כי מחאת האוהלים תשוב, גם אם בשם ואופי אחר.

אוליבייה פיטוסי

"אז זו היתה מחאה דה־לוקס, בלי הרבה אלימות, רק זעקת מעמד הביניים", אומר מור יוסף. אך האי־שוויון עודנו כאן והוא מזין אי־שקט חברתי. "אני חושב שאם לא נתמודד עם זה והאי־שוויון ימשיך לגדול, צפוי גל נוסף שיכולים להיות לו גם מאפיינים אלימים, כמו שקורה במקומות אחרים בעולם. זו תהיה מחאה של אנשים שיש להם הרבה פחות מה להפסיד", הוא מבהיר.

בחמש השנים שהעביר בתפקיד ראה שלוש פעמים את משחק הכיסאות מסביב שולחן הממשלה, אך מבחינת השכבות החלשות לא הרבה השתנה וישראל שומרת על מקומה המפוקפק בתחתית מדד ה־OECD בכל הקשור בהוצאות על רווחה. מתחתיה רק מקסיקו, צ'ילה ודרום קוריאה. אפשר להשקיע הרבה יותר, הוא משוכנע. כן, גם אם לא נוגעים בתקציב הביטחון. אחת הבעיות הגדולות שהוא מונה היא הקצבאות, אלה שהמוסד שהוא עומד בראשו אמון על חלוקתן. "בפועל הקצבאות לא עלו כבר שנים, אני מסכים שהן נמוכות מדי ולא מספיקות", הוא מציין. ואכן, כיום, הקצבאות מוצמדות למדד המחירים לצרכן, שכמעט אינו משתנה, ולא לשכר הממוצע במשק — שעולה. על פי נתוני המוסד, רק ב־2015 הקצבאות נשחקו ריאלית ב־3%. לכך יש השפעה מכריעה על שיעור האזרחים שמתחת לקו העוני. בעוד שכיום עומד נתון זה על 20%, אם לא יחול שינוי בסדר העדיפויות הלאומי, "בעוד כעשור כ־25% מאזרחי המדינה יהיו מתחת לקו העוני", הוא מעריך.

בעוד שאיש לא מתכחש לעוני הקיים היום במדינה, באשר לאבטלה התמונה מעט יותר מורכבת. ראש הממשלה בנימין נתניהו אמנם נוהג להתרברב בנתוני האבטלה הנמוכים (4.8% אשתקד), אך לדברי מור יוסף, צריך להסתכל על האותיות הקטנות — על ההגדרה לאבטלה. "כשחופרים טיפה לעומק מגלים שההגדרות מאוד רחבות", הוא אומר. "גם מישהו שעובד במשרה חלקית למשך תקופה קצרה נחשב מועסק, ומגד חרדים שלא באים לשירות התעסוקה לא נספרים."

כאדם שהגיע לראש הגוף הכלכלי-חברתי החזק במדינה, החולש על תקציב של 85 מיליארד שקלים ואחראי על יישום מדיניות הרווחה, יש מי שיתהה האם היה צריך לעשות בשנים האלה קצת יותר כדי להשפיע בעצמו על המדיניות. מור יוסף אומר כי הרים דגל שחור, התריע וחזר וביקש לקבוע יעדים חברתיים, כמו צמצום ממדי העוני, ולא להסתפק ביעד הגירעון והאינפלציה ודירוג האשראי. "אני המלצתי על זה בפני הגורמים הממשלתיים שאני עובד אתם, עבדתי עם שלושה שרי רווחה והמלצתי את זה לכולם, כולם הסכימו אתי, אמרו את זה אחרי כל דו"ח עוני, כל אחד בגישתו", הוא מפרט. "לצערי הבעיה היא שהדברים האלה אף פעם לא הגיעו לשולחן הממשלה לדין."

לדבריו, "אם הממשלה תקבע שצמצום העוני הוא לא יעד זה גם בסדר, אבל הממשלה צריכה לדון בזה בצורה רצינית, עם אנשי מקצוע, ולקבל את ההחלטה הכי נכונה. שהדברים החשובים האלה לא יהיו תוצאתיים, אלא מוכוונים מדיניות". שתיים מהמלצות המשמעותיות שהוא משאיר אחריו הן מינוי נוסף למנכ"ל הביטוח הלאומי כיועץ חברתי לממשלה, וחקיקת חוק יסוד לזכויות חברתיות.

לאורך כל השיחה נזהר מור יוסף בלשונו ודואג גם לשבח חלק מההחלטות המתקבלות בירושלים. "זה לא שאין השקעה ברווחה. בחוק ההסדרים האחרון היו השקעות מאוד משמעותיות בחד הוריות, בילדים, בהשלמת הכנסה לקשישים ובנכים", הוא אומר ומסייג: "אבל אלה לא השקעות אסטרטגיות, הן לא עושות קפיצת מדרגה בהשקעה ברווחה ובבריאות — הן השקעות לטווח הקצר."

מי שזוכה ללא מעט שבחים ממור יוסף הוא שר הרווחה חיים כץ, על אחד מהישגי הדגל שלו: הצלחתו לשכנע את האוצר להפחית את [הקיזוז מקצבאותיהן של החד-הוריות](#) (מ-60% ל-25%) למי שמשתכרת 7000 שקלים ומעלה). הוא מגדיר זאת כהצלחה גדולה, אבל חלקית: "למה צריך להוריד למי שאינו אם חד הורית 60% מהקצבה? זה בלתי נתפס."

גם לשאלת "איפה הכסף", או במקרה זה "מאיפה הכסף", יש לו תשובה: עודפי התקציב וניהולם הלוקה בחסר. "אם יש עודף תקציבי, לא צריך להוריד את מס החברות, אפשר לתת את זה להשקעה ברווחה ובבריאות", הוא מבאר. "יש בתי חולים שאין בהם מיטות לאנשים עם מוגבלויות. אני חושב שזה מה שהיה נכון לעשות בכסף", הוא אומר ומבקר את ההחלטה שקיבל באחרונה שר האוצר משה כחלון בנושא.

לדבריו, הורדת מס החברות מתקשרת לבעיה רחבה יותר, של תפיסה כלכלית בעייתית שמובילים ראש הממשלה ושרי האוצר בעשור האחרון. "הצעדים האלה נעשו מתוך

מחשבה שהמשק יפרח והשגשוג יחלחל ויעזור בסופו של דבר לאוכלוסיות החלשות. לדעתי זה נכשל". הוא אומר. "המדינה היא מדינה עשירה, היא ברמה כלכלית גבוהה מאוד לפי כל המדדים המאקרו כלכליים, אבל הכסף הזה לא מגיע לעניים. המחשבה שאם הכלכלה תפרח אז זה יחלחל עד למטה — לא קורית."

העושר לא מחלחל כיום, ולדבריו גם לא צפוי לחלחל בשנים הבאות. "אם אתה חי במשפחה ענייה, אתה יוצא לחיים בלי נכסים ונשאר בעולם העוני", הוא מסביר. "יש אנשים שמקבלים הבטחת הכנסה וכשהילדים שלהם מגיעים לגיל 20, גיל הזכאות, הם באים יחד לקחת קצבה". עם השנים מצבם לא משתפר, להפך. אחד הנושאים שמגיע תדיר לכותרות הוא הקשישים. "קצבת הזיקנה האוניברסלית נמוכה מדי וצריך לתקן אותה בדחיפות", אומר בהקשר זה מור יוסף. "ככל שיעבור הזמן יהיו יותר קשישים, שיחיו יותר ויצאו לפנסיה צוברת והצורך בקצבת זיקנה יגדל. אם לא נפעל בקרוב, יהיו במדינה המון קשישים עניים."

לצד הפניית החצים לגורמים שונים שפוגעים בשכבות החלשות, מור יוסף יודע שיש גם לא מעט חצים המופנים לארגון שהוא עומד בראשו. הוא מודה כי לא עשה די. "לא השפענו מספיק על הכלים לעידוד אנשים להיכנס לעולם העבודה", הוא אומר. "אין לי ספק שהבסיס ליציאה מהעוני זה יציאה לעבודה ולא עוד קצבה כזו או אחרת". ובהקשר זה חשוב לו להבהיר כי "צריך לאפשר לאנשים לצאת לעבוד בלי לגעת להם בהטבות הנלווית עד שהם יושבים טוב בעולם התעסוקה."

בצד הדיבורים, צריך להצביע גם על עובדות ועל כך שלעתים הביטוח הלאומי עצמו הוא זה שמונע מאנשים להתפרנס, למשל באמצעות שלילת קצבת הבטחת הכנסה מאנשים שיוצאים ללמוד לתואר ראשון, בדרך אולי לשיפור האפשרות שלהם למצוא עבודה מכניסה. מור יוסף מסכים עם הבעיתיות. "היום אנשים צריכים לבחור בין לימודים להכשרה מקצועית או קצבה", הוא אומר ומיד מעלה נקודה אחרת: "ביקשנו מהאוצר שיאפשר הכשרה מקצועית של שנה ולא של שנתיים, כדי שאנשים יוכלו לעבוד תוך כדי — גם את זה לא אישרו."

ביקורת שמוענה ישירות לביטוח הלאומי היא כזו שנכתבה שחור על גבי לבן בדו"ח מבקר המדינה לשנת 2015. אז נקבע כי המוסד לא העביר כמיליארד שקלים לזכאים. קביעה זו העלתה לדיון את שאלת הזכויות, ויותר נכון את המודעות להן: מה ניתן לעשות כדי שאנשים משכבות חלשות ידעו מה מגיע להם וכיצד לקבל זאת. "מיצוי זכויות היה אחד היעדים הכי חשובים לי ואנחנו עשינו כברת דרך בנושא", אומר מור יוסף. "היום הביטוח הלאומי מעודד מיצוי זכויות אקטיבי. אנחנו מחפשים באמצעים דיגיטליים אנשים שמגיע להם זכויות ולא מקבלים אותן. בדקנו מי הם הקשישים,

האלמנות, היולדות ואנשי המילואים שלא דרשו את זכויותיהם ופנינו אליהם כדי לתת להם קצבה". כיום, הוא אומר, הביטוח הלאומי מסונכרן עם מערכות המחשוב של בתי החולים: "אנחנו מאתרים כבר שם חולים עם פוטנציאל לזכאות לקצבה. בשבוע שעבר השקנו תוכנית שאנשים יכולים להתקשר ולהגיש תביעה לקצבת נכות בטלפון במקום להגיע לסניף או להגיש באינטרנט. בשיחת טלפון ממלאים אתם את הטופס ביחד."

ואכן, מור יוסף מתגאה בשיפור רמת השירות של המוסד לביטוח לאומי, שהפך נגיש ודיגיטלי יותר בשנות כהונתו. "השקענו 800 מיליון שקל במערכת מחשב חדשה שתאחד את 32 מערכות המחשוב הקיימות היום", הוא מפרט. "כל המידע על כל אזרח יהיה זמין לכל פקיד, ולא יצטרכו את התיק פיזית. אם מישהו בטעות שילם יותר מדי, זה יקפוץ במערכת ויחזירו לו את הכסף."

עד שהודעות המערכת יקפצו ועד שהכסף יחזור לבעליו, מור יוסף כבר לא יעמוד בראש המוסד לביטוח לאומי. בניגוד לאנשים הנזקקים לשירותיו, הוא יקבל פנסיה של עשרות אלפי שקלים ממוסד זה ומהדסה. קשה שלא לתהות אם הוא לא מרגיש מעט מנותק מהאוכלוסיות שהוא משרת. "ממש לא", הוא מבהיר. "לא נולדתי אדם אמיד, נולדתי בשכונת קטמון, אבא שלי נולד במרוקו, אני מרגיש קרוב לאוכלוסיות החלשות וכל מה שהגעתי אליו היה בעשר אצבעות."